
HARDANGERVIDDA VILLREINOMRÅDE

BESTANDSPLAN 2017 – 2021

2.550 dyr

Hardangervidda villreinutval / O.J.Solberg

FORORD

Forvaltning av Hardangervidda villreinområde krever felles vedtatte mål og rammer for forvaltningen. I 2013 ble det etter en grundig prosess vedtatt en bestandsplan for perioden 2013 – 2016. For bestandsforvaltningen ble rammer for årlig kalvetilvekst satt som hovedmål, mens struktur og bestandsstørrelse ble definert som delmål. Denne endringen fra tidligere fokus på vinterbestand til mål om kalvetilvekst synes å ha fungert godt. Det å ha konkrete rammer og handlingsregler i gitte bestandssituasjoner har også fungert etter hensikten.

Hovedutfordringen i bestandsforvaltningen er fortsatt jaktuttaket og hvordan en det enkelte år kan klare å felle det antall dyr en ønsker. I kombinasjon med naturlige og til dels store årlig variasjoner i kalvetilvekst, samt utfordringer mht. bestandsdokumentasjon, vil dette alltid gi utfordringer og svingninger i bestandsparametere. I tillegg synes menneskelig ferdsel gjennom hele året i stadig større grad styre og hindre villreinens arealbruk noe som ikke er gunstig for dyras helse eller kondisjon.

Erfaringen med eksisterende bestandsplan kombinert med utfordringene knyttet til jaktuttak og arealbruk gjør at villreinutvalet vurderer det riktig å videreføre eksisterende bestandsmål og ha fokus på jaktuttak og arealbruk.

INNHold

1.0 VILLREINOMRÅDET

1.1 Områdebeskrivelse	s. 3
1.2 Eiendomsforhol	s. 3

2.0 VILLREINEN

2.1 Historiske bestandsdata	s. 4
2.2 Beite	s. 6
2.3 Kondisjon og helse	s. 7
2.4 Chronic Wasting Disease (CWD)	s. 7
2.5 Arealbruk og arealforvaltning	s. 8

3.0 BESTANDSFORVALTNING

3.1 Roller og beslutningsprosesser	s. 10
3.2 Kvoter og felling	s. 11
3.3 Forhold som påvirker jaktuttaket	s. 12

4.0 MÅL FOR PLANPERIODEN

4.1 Overordnede langsiktige mål	s. 13
4.2 Mål for arealforvaltning og arealbruk	s. 14
4.3 Mål for beite, kondisjon og helse	s. 14
4.4 Mål for bestandsstørrelse og kalveproduksjon	s. 14
4.5 Mål for bestandsovervåking og datainnsamling	s. 15
4.6 Mål for jegeren / økt felling	s. 15
4.7 Mål for næringsutvikling	s. 16
4.8 Mål for lokal forvaltning	s. 16

5.0 TILTAK I PLANPERIODEN

5.1 Tiltak - arealforvaltning og arealbruk	s. 16
5.2 Tiltak - beite, kondisjon og helse	s. 17
5.3 Tiltak - bestandsstørrelse og kalveproduksjon	s. 17
5.4 Tiltak - bestandsovervåking og datainnsamling	s. 17
5.5 Tiltak - jegeren	s. 18
5.6 Tiltak - næringsutvikling	s. 18
5.7 Tiltak - lokal forvaltning	s. 19

1.0 VILLREINOMRÅDET

1.1 Områdebeskrivelse

Hardangervidda er landets største villreinområde og i grove trekk avgrenset av Hardangerfjorden og Sørfjorden i vest, Europaveg 134 i sør, Numedal i øst, og Bergensbanen i nord. Et område med 8.000 km² tellende villreinareal som berører 4 fylker og 10 kommuner. I de sentrale delene av villreinområdet ligger Hardangervidda nasjonalpark med et areal på 3.422. km².

Det er store topografiske variasjoner med kuperte nedbørsrike områder i vest og mer slettepregede nedbørfattige områder i øst. Store deler av området ligger i høydenivå 1.000 – 1.100 m.o.h.

Det er i de vestre og midtre delene av vidda de største mengdene av grøntbeite ressursene finnes. Det er store sammenhengende områder med vierkratt, snøleier og myrer og mengden grøntbeiter (arealmessig) er dobbelt så stor vest for vannskillet sammenliknet med østsiden. De nordøstre og østre områdene domineres av lav / lyng og utgjør viktige vinterbeiteområder. Hardangervidda har generelt mindre vinterbeite og mye vår- og sommerbeiter, noe som er et resultat av klimatiske og berggrunns forhold.

1.2 Eiendomsforhold

Hardangervidda er mangfoldig i eiendomsstrukturen, med alt fra små og store enkeltgrunneier, private sameier til store statsallmenninger. Det er også store forskjeller mellom kommunene og de enkelte fylker. I Telemark er det nesten utelukkende private eiendommer, mens Hordaland domineres av store statsallmenninger og stølssameier. I Buskerud er det en stor statsallmenning og en overvekt av private eiendommer.

Forskjeller i eiendomsstruktur og topografi gir utslag i ulik disponering av villreinjakta og ikke minst transport- og overnattingsmuligheter for villreinjegerne. Telemark har på grunn av store vassdragsreguleringer tilgang til veinett og mulighet for båttransport til mange områder. I tillegg er mange områder helt avhengig av lufttransport. Hordaland er helt avhengig av lufttransport da det ikke finnes mulighet for bil eller båttransport. Noen få traktorsleper blant annet inn til Hansbu er viktig og det eneste alternativet til lufttransport. I Buskerud finnes flere traktorsleper som kan benyttes og det er spesielt hovedslepa fra Solheimstulen til Vegarhovd som flertallet av jegerne er avhengig av. Flytransport og bruk av traktorsleper i forbindelse med villreinjakta krever tillatelse fra offentlig myndighet.

Tabell 1: Tellende villreinareal for den enkelte kommune og fordeling av areal mellom private eiendommer og statsallmenninger.

Kommune	%-andel av tellende areal	Tellende villreinareal	Areal Privat	Areal Statsallmenning
Vinje	19	1.516.095 da	1.448.407 da	67.688 da
Nore og Uvdal	18	1.441.983 da	1.030.734 da	411.249 da
Eidfjord	15	1.191.264 da	641.264 da	550.000 da
Tinn	14	1.140.720 da	1.140.720 da	0 da
Ullensvang	13	1.031.509 da	520.212 da	511.297 da
Odda	12	948.105 da	361.771 da	586.334 da
Hol	5	385.277 da	385.277 da	0 da
Ulvik	5	299.607 da	0 da	299.607 da
Aurland	-	24.700 da	16.700 da	8.000 da
Rollag	-	21.200 da	21.200 da	0 da
Sum areal		8.000.460 da	5.566.285 da	2.434.175 da
%-andel			69,6%	30,4%

De store forskjellene i eiendomsforhold, transportmuligheter og tilgang på husvære påvirker organiseringen av jakta og gir relativt store forskjeller innenfor villreinområdet. Forskjeller som er naturlige men som kan virke forvirrende for personer uten nok kjennskap til området.

2.0 VILLREINEN

2.1 Historiske bestandsdata

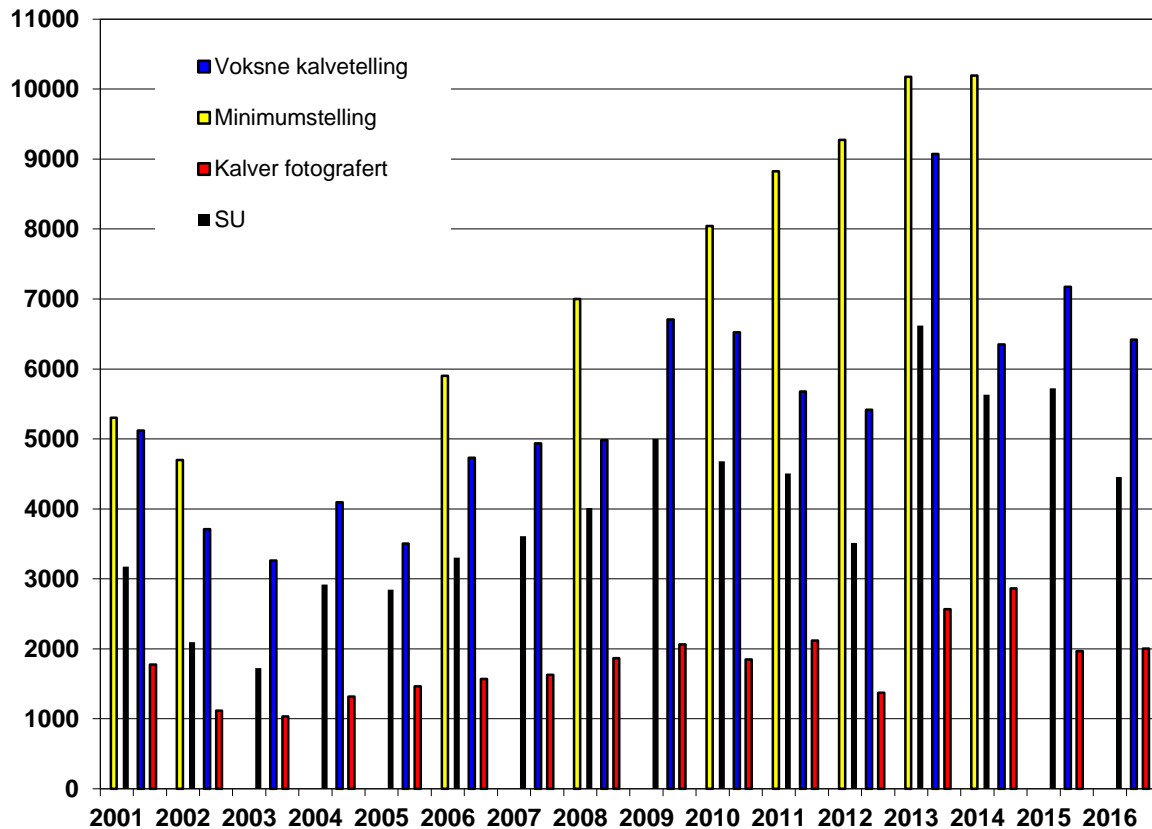
Hardangervidda har opplevd store variasjoner i antall villrein med større bestandstopper på 60-tallet og siste del av 70-tallet / begynnelsen av 80-tallet. På midten av 90-tallet mente forvaltningen og Norsk institutt for naturforskning at bestandsstørrelsen igjen var høyere enn bestandsmålet og reduksjonsavskyting ble igangsatt. Det var og ble etter hvert stor uenighet mellom de ulike aktørene med tanke på hvor stor bestanden kunne være. Reduksjonsavskytingen medførte imidlertid at bestandsstørrelsen ble redusert til langt under det som var ønskelig og vinteren 2002/2003 var trolig bestanden på mellom 4.400 – 4.800 dyr.

Våren 2004 ble det vedtatt en plan for oppbygging av bestanden med mål om 10.000 dyr etter jakt høsten 2008. Selv med i praksis to års fredning (2003 og 2004) gikk bestandsoppbyggingen saktere enn forventet. Dette trolig som følge av større dødelighet utenom registrert jaktuttak enn tidligere antatt. Bestanden før kalving våren 2012 var trolig i underkant av 10.000 dyr

På kalvetellingen i 2013 ble det fotografert 2.564 kalv og kalvetilveksten var i overkant av bestandsmålet. Under kalvetellingen i 2014 ble det fotografert hele 2.861 kalv og bestandsmålet var overskredet. Både som følge av en rekordgod kalving, og som det etter hver skulle vise seg, en alt for høy simleandel. Fokus ble da rettet mot å redusere simleandelen i bestanden og ta ut tilveksten. Dette for å redusere kommende års kalvetilvekst.

Årene 2013 – 2016 ga hvert år et lavere jaktuttak enn planlagt, men avskytingen var stort sett god, vurdert opp mot faktisk kalveproduksjon ol. Det ble i perioden trolig en svak bestandsreduksjon og en reduksjon i simleandelen. Det er imidlertid ikke gjennomført minimumstillinger siden 2014 og strukturtellingene har vært beheftet med usikkerhet. Våren 2017 blir bestanden vurdert til 10.000 dyr og en simleandel i underkant av 40%. Det enkelte års bestandsvurdering er beskrevet i villreinutvalets årlige kvoteanbefalinger. Figur 1 viser resultatet fra kalve- og minimumstillingene i perioden 2001 – 2016.

I løpet av 90-tallet ble det foretatt en dreining av bestandsstrukturen, mot mer bukk og færre simler, alt som et ledd i å bremse tilveksten. Etter bestandsreduksjonen ble det på 2000-tallet tatt et bevisst valg om økning av simleandelen for økt produksjon i en oppbyggingsperiode. De siste årene har det vært et mål om å redusere simleandelen, for igjen å redusere kalveproduksjonen. Strukturtellingene de siste år har imidlertid gitt noe varierende resultat, men det tyder på at en i 2017 er rundt eller i underkant av målet om 40% simle i bestanden etter jakt. Tabell 2 viser resultatet fra strukturtellingene i perioden 2001 - 2016. Strukturtelling ble pga. dårlige værforhold ikke gjennomført årene 2008 og 2014.

Figur 1: Antall fotograferte dyr på kalve- og minimumstillinger i perioden 2001 – 2016.

Tabell 2: Resultat fra strukturtellingene i 2001-16.

År	N	Kalv	Simle	Bukk 1,5	Bukk 2,5	Bukk 3,5+
2001/02	1734	18	42	6	14	20
2002/03	1151	21		43	14	22
2003/04	859	20	39	10	11	20
2004/05	2083	21	42	7	7	23
2005/06	2449	21	42	7	7	23
2006/07	2739	21	44	7	9	19
2007/08	1001	23	46	6	7	18
2008/09	-	-	-	-	-	-
2009/10	3645	21	46	5	8	20
2010/11	3067	19	45	7	7	22
2011/12	2205	23	42	8	6	21
2012/13	1827	21	39	9	9	22
2013/14	2893	20	47	7	7	19
2014/15	-	-	-	-	-	-
2015/16	2368	14	47	8	8	23
2015/16*	3468	14	43	7	10	26
2016/17	3476	23	37	5	7	28

Kalvetilveksten målt i antall kalv pr. 100 simle/ungdyr i juni/juli varierer fra år til år. I 2014 ble det gjennomført to kalvetellinger som begge må betraktes som meget gode og det ble funnet mye kalv. Kalvetellingen i 2015 må også betraktes som god og det ble funnet relativt få kalver. Bestandsstørrelse og struktur i bestanden blir vurdert å ha vært relativt lik disse to årene, men det var stor variasjon i kalvetilvekst. Trolig var kalvetilveksten i disse to år i hver sin ytterkant av hva som kan forventes. Dette illustrerte meget godt den usikkerhet og de årlige variasjoner forvaltningen må ta høyde for. Nedgangen i kalvetilveksten de siste to år skyldes trolig en reduksjon av simleandelen og til en vis grad en liten bestandsreduksjon. Tabell 3 viser resultatet fra kalvetellingene siden 2001.

Tabell 3: Resultat fra kalvetellingene i 2001-16.

År	N	Kalv	Simle/ungdyr	Bukk	k/100su
2001	6897	1776	3175	1946	56
2002	4823	1114	2096	1613	53
2003	4296	1033	1724	1539	60
2004	5411	1316	2916	1179	45
2005	4963	1461	2843	659	51
2006	6302	1570	3304	1428	48
2007	6564	1626	3607	1332	45
2008	6847	1863	4013	971	46
2009	8767	2060	4999	1708	41
2010	8371	1846	4680	1866	39
2011	7793	2116	4505	2116	47
2012	6790	1373	3514	1903	39
2013-I	11639	2564	6619	2456	39
2013-II	10072	2321	5520	2233	42
2014-I	9209	2861	5631	717	51
2014-II	10706	2623	5717	2366	46
2015	9141	1965	5724	1450	34
2016	8422	2002	4457	1957	45

Ut fra de siste års kalvetellinger synes det reelt å kunne forvente en tilvekst på 35 –50 kalv / 100 simle/ungdyr, med en «normal» rett i overkant av 40 k/ 100su.

2.2 Beite

Beiteregistreringer er gjennomført flere ganger siden 50-tallet og det er spesielt vinterbeitet som har vært i fokus. Undersøkelsene har hatt ulik metodikk og geografisk dekning, samt benyttet ulik inndeling av vegetasjonstyper / definisjon av vinterbeiter. Dette gjør at det fremkommer ulike resultat som ikke er like lett å sammenlikne. NINA presenterte i 2006 en gjennomgang av tidligere beiteundersøkelser samt nye undersøkelser. Det ble utarbeidet arealdekkkart og foretatt en estimering av lavbiomassen.

Generelt har det vært en betydelig bedring i lavhøyden og dekningsgrad for de viktige beitelavene og bedringen har vært spesielt stor i 10-års perioden 1993 – 2003. Dette på tross av det faktum at bestanden har vært over 10.000 vinterdyr i store deler av denne perioden. Med meget lav bestand etter 2003 og frem til i dag kan en forvente at det har vært en ytterligere bedring av beitene. Oppfølgende undersøkelser er imidlertid ikke gjennomført.

Tidligere vurderinger av aktuell størrelsen på vinterbestanden for å restituere beitene var i stor grad for konservative. Dette da beitet bedret seg mye selv om bestanden var rundt 10.000

vinterdyr og mer, samtidig som tangene på østvidda var minimalt i bruk. Menneskelige forstyrrelser som eventuelt påvirker tilgjengelig beite var trolig også relativt lik i denne perioden. Ut fra dette er det trolig beite til mer dyr enn tidligere fastsatte bestandsmål. Hvordan en eventuell økning i menneskelig ferdsel vil påvirke villreinens områdebruk og eventuelt stenge reinen ute fra viktige beiteområder er vanskelig å forutsi. Dvs. utover en generell kunnskap om at økt menneskelig ferdsel er negativt for villreinens bruk av et område, og at mye tyder på at det blir en økning i ulike ferdselsformer innenfor deler av villreinområdet. En reduksjon av tilgjengelige beiteområder vil slå negativt ut for dyras kondisjon, helse og reproduksjon, som igjen vil få betydning for bestandsforvaltningen. Tilgangen til beiteområdene og ikke selve tilstanden på beitene blir trolig det viktigste i fremtiden. En reell arealforvaltning og aktiv styring av menneskelig ferdsel til beste for villreinen blir da sentralt.

Beitesituasjonen er pr. i dag ikke den faktoren som setter begrensningen for den bestandsstørrelsen vi forvaltningsmessig kan ha. *Den bestandsstørrelsen (kalvetilveksten) vi kan klare å forvalte er trolig lavere enn den bestandsstørrelsen beiten kan tåle, såfremt reinen ikke utestenges ytterligere fra viktige beiteområder* – jf. kap. 3.2 og 4.4.

2.3 Kondisjon og helse

I takt med variasjonen i bestandsstørrelse og beitetilgang har villreinens kondisjon variert. Vinterfelling av simler i 1973, 1984 og 1997, sammen med årlige kjeveinnsamlinger og fødselsvekter hos kalv gir et bilde av kondisjonsutviklingen hos dyra. På samme måte som beiteundersøkelsene viser bedring i beitet fra 80-tallet og frem til 2000-tallet, viste kondisjonsundersøkelsene i denne perioden en betydelig bedring i simlenes vinterkondisjon / fettreserver og kroppsvekt om vinteren. Som følge av dette ble det registrert en økning i drektighet, fostervekt og kalvevekter. Oppfølgende undersøkelser med nye vinterfellingene av simler er ikke gjennomført så gode data for utviklingen de siste 20 år finnes ikke.

Kjeveinnsamlingene har også vært av heller dårlig kvalitet som følge av få innleverte kjever. De data som foreligger indikerer imidlertid ingen bedring når det gjelder høstvekter for simler og kalver. Kjevelengdene indikerer imidlertid en svært liten økning for voksne dyr, men i mindre grad for kalver / ungdom. Bedring i beiten og perioder med få dyr på 2000-tallet har slik ikke hatt noen effekt på dyrenes kondisjon / vekter.

Høsten 2014 ble det i privat regi samlet inn prøver fra 14 felte kalver, som ble undersøkt av Veterinærinstituttet. Det ble funnet store mengder med svelg- og hudbremslarver i majoriteten av kalvene. Veterinærinstituttet fulgte opp med undersøkelser av kalver felt høsten 2015, samt felling av fjordårskalver i april 2015 og 2016. Parasittbelastningen var generelt høy, men varierte mellom disse to år. Dette trolig som følgende av varierende vær- og klimaforhold sommeren 2014 og 2015.

Dyrenes konsentrerte bruk av områdene sør for Kvenna gjennom mange år kan trolig forklare den store forekomsten av brems og hjernemark. Dette da dyrene oppholder seg på samme sted både når larvene forlater vertedyret og klekker til nye fluer som igjen vil forsøke å legge egg i dyrene. Parasittbelastningen kombinert med begrenset arealbruk på sommeren kan være en forklaring på manglende kondisjonsforbedring på tross av lave bestandsstørrelser og bedring i beiten. Hvordan menneskelig ferdsel påvirker reinens arealbruk blir i denne sammenheng igjen et viktig spørsmål.

2.4 Chronic Wasting Disease (CWD) - skrantesjuka

Chronic Wasting Disease (CWD) er en prionsykdom som i 2016 for første gang ble påvist hos villrein i Norge. Sykdommen ble påvist hos tre dyr i sone 1 (nordre del) i Nordfjella villreinområde.

Det finnes ulike typer av prionsykdommer hos dyr og de mest kjente er skrapesjuka hos sau, kugalskap (BSE) hos storfe og CWD hos hjortedyr. Sykdommen har vært kjent hos ulike hjortedyr i Nord-Amerika. CWD kjennetegnes ved gradvis tap av nerveceller i hjernen, neurologiske symptomer og avmagring, og ender alltid med døden.

Smitte til menneske er ikke rapportert i forbindelse med skrapesjuka hos sau eller CWD hos hjortedyr. Det er ikke påvist noen sammenheng mellom skrapesjuka hos sau og CWD hos hjortedyr. Smitteoverføringen ved CWD kan skje gjennom direkte kontakt mellom syke og friske hjortedyr, eller indirekte ved at friske dyr kommer i kontakt med smittestoffet i miljøet (beite, infiserte kadaver). Smittestoffet er påvist i spytt, urin og avføring fra smitta (syke) dyr. Prionene er svært resistente mot fysiske og kjemiske påvirkninger, og beite hvor syke dyr har oppholdt seg kan være smittefarlig i flere år.

Tiden fra et dyr blir smittet til sykdommen bryter ut (inkubasjonstiden) er lang, trolig rundt to år, og sykdommen opptrer oftest hos 3-5 år gamle dyr. De mest fremtredende symptomene er vekttap og endret oppførsel som utvikles over uker og måneder. I tillegg kan det observeres sikling, ukoordinerte bevegelser, repeterende bevegelsesmønstre, hodeskjelvinger, skjæring av tenner og senket hode. Ukoordinerte bevegelser og skjelvinger er mindre fremtredende enn ved skrapesjuka hos sau. Pelsen kan bli tørr og bustet, men kløe er ikke vanlig. Seint i sykdomsforløpet kan dyra sikle, drikke og urinere mye, og vise tydelige neurologiske symptomer. Etter et sykdomsforløp som varer fra noen uker til flere måneder, dør dyra. De kan også dø i forbindelse med akutte stresspåkjenninger i sykdomsperioden. Ulike følgesykdommer som lungebetennelse eller skader kan forkorte sykdomsforløpet. Informasjon om sykdommen og overvåking finnes på hjemmesidene til Veterinærinstituttet, Mattilsynet og Miljødirektoratet.

CWD er pr. januar 2017 (totalt 256 dyr undersøkt) ikke påvist hos villreinen på Hardangervidda. Sykdommen er trolig den gjennom alle tider største trusselen mot villreinbestandene i Norge og villreinen på Hardangervidda. Det er derfor avgjørende å forhindre at smitte spres til området.

2.5 Arealbruk og arealforvaltning

Arealbruk

Reinen er en nomadisk dyreart som er tilpasset et liv i høg fjellstrøk gjennom sesongmessige beitevandring mellom vinter-, vår-, sommer- og høstbeite. Vintertid benytter reinen normalt de østre delene av vidda. Sommerbeiter og kalvingsområder finner en i vest og sør. Kalvingsområdene var tradisjonelt i områdene rundt Hårteigen. Det siste 15 år har imidlertid reinen stadig flyttet kalvingsstedet sørøstover og har de seneste år kalvet sørøst i Vinje, vest for Møsvatnet.

I kalvingsperioden går reinen oftest samlet i større flokker. Etter kalving skjer det normalt en oppsplitting av flokkene og arealbruken varierer mer over tid. Områdene i sør og vest er de viktigste sommerbeiteområdene og den siste 15-års perioden har det vært dominerende bruk av områdene sør for Kvenna. De gode sommerbeiter på vest har i mindre grad vært benyttet, noe som er uheldig mht. beietilgang, beiteslitasje og parasittbelastning.

Innenfor denne tradisjonelle sesongmessige beitevandringen vil en over noen tiår registrere en ulik bruk av beiteområdene. Dette trolig som følge av at reinen har en pulserende bruk av beiteområdene. GPS-merket rein har vist et forskjellig bevegelsesmønster hos reinen gjennom året. Sommeren preges av raske forflytninger innenfor et relativt lite geografisk område, mens reinen om vinteren beveger seg mindre men over et større areal. Årsvariasjonene er imidlertid store og snødybde / ising synes å være viktige faktorer som bestemmer

områdebruken vinterstid. Enkelte vintre oppholder også reinen seg lengre perioder utenfor de områdene som ulike beiteundersøkelser angir å være vinterbeiteområde, noe som viser at det ikke er absolutte grenser for områdebruken.

Bruken av tangeområdene varierer fra år til år, men det er registrert en avtakende bruk av tangeområdene i øst. Dette kan skyldes mange forhold, som syklisk bruk av beiteområdene, bestandsstørrelse, forstyrrelse i randområdene og lignende. Økt andel bukk i bestanden har imidlertid gitt en økende bruk av randområdene. Når det gjelder tangeområdene i øst vurderes Østfjellet (Dagalitangen) å ha gått ut av bruk. Lufsjåtangen brukes derimot fortsatt om ikke hvert år. Reinens bruk av de østre områdene synes helt klart være påvirket av menneskelig ferdsel og bruken av områdene synes ofte å opphøre på ettervinteren når løypenettet åpnes og menneskelig ferdsel øker.

Området nord for rv. 7 har de siste 30 år nesten ikke vært benyttet av Hardangerviddareinen. De siste årene har imidlertid området nord og vest for Hardandangerjøkulen blitt mye brukt av rein fra Nordfjella villreinområde både vinter og sommer. Dette er en utveksling mellom villreinområdene som har vært ønskelig og som viser at tunneller kan virke. Rein fra Norefjell/Reinsjøfjell og Blefjell har trolig også vandret inn på Hardangervidda villreinområde de siste årene. Det skaper bestandsforvaltningsmessige utfordringer som en i dag ikke har et egnet forvaltningsverktøy til å håndtere på en god måte. Utveksling av dyr mellom ulike områder har lenge vært et forvaltningsmessig mål. Dette er imidlertid endret med oppdagelsen av CWD i Nordfjella. Så lenge det ikke er påvist CWD på Hardangervidda må det iverksettes passive og aktive tiltak for å hindre utveksling av dyr og smitte mellom disse villreinområdene.

Arealforvaltning

Villreinutvalet har engasjert seg i spørsmål knyttet til arealforvaltning på et overordnet nivå. Når det gjelder konkrete saker blir dette håndtert av ”moderorganisasjonene” Hardangervidda grunneigarsamskipnad (HG) og Fjellstyra på Hardangervidda. Dette er en praksis som synes å fungere og som anbefales videreført.

Villreinutvalet har en viktig rolle i oppfølging av Regionale planer, GPS-merkeprosjekter og være en pådriver for å få nødvendig kunnskap om de faktorer som påvirker villreinens arealbruk. Villreinutvalet tok i 2016 initiativ til oppstart av et ferdselsregistreringsprosjekt på Hardangervidda, noe som ble igangsatt og har blitt en del av et nytt merkeprosjekt. Villreinutvalet har en viktig rolle som pådriver og bidragsyter når det gjelder å fremskaffe kunnskap om ferdsel og hvordan dette påvirker villreinens arealbruk.

Hardangervidda nasjonalpark utgjør store deler av villreinområdet og vernereglene / forvaltningsplanen gir føringer for arealbruken i disse områdene. I praksis er det ingen mulighet for omdisponering av areal i dette området og det blir i hovedsak ferdsel som kan påvirke villreinen.

I 2011 ble det vedtatt en Regional plan for Hardangervidda, fylkesdelplan 2011 – 2025. Planen gir klare føringer for bruk av de deler av villreinområdet som ligger utenfor nasjonalparken / landskapsvernområdene, samt arealbruk i randområdene. Områdene er delt inn i ulike soner med ulike rammer for bruk. I regional plan blir kommunenes sti- og løypeplaner fremhevet som et viktig verktøy for å styre ferdsel og redusere eventuell konflikt mellom ferdsel og villrein. Praksis så lang tyder på at det fortsatt er et stort sprik mellom de fine målsetninger om ivaretagelse av villreinens leveområder og reell evne (vilje) i ulike forvaltningsledd til å gå inn med tiltak. Spesielt gjelder dette styring av menneskelig ferdsel. Fortsatt preges den praktiske forvaltningen av byggesaker som «små tilbygg og utedoer», som bl.a. gir unødvendige hindringer for å skaffe husvære til jegere i områder der dette er

mangelvare. Forvaltningen synes ikke å ha reell vilje til å gå inn i villreinproblematikken når det gjelder sti- og løypeplaner og annen ikke-motorisert ferdsel. Dvs. de faktorer som i dag og i fremtiden vil ha størst betydning for arealbruken og dermed villreinens kondisjon, helsetilstand og vår evne til å utøve en effektiv bestandsforvaltning.

3.0 BESTANDSFORVALTNING

3.1 Roller og beslutningsprosesser

Bestandsforvaltningen foregår i utgangspunktet lokalt og i 2004 ble roller og beslutningsprosesser knyttet til kvotefastsetting avklart (ref. brev fra DN 29.01.2004). Villreinutvalet og villreinnemnda har i årene etter forholdt seg til denne avklaringen, men registrerer at øvrige forvaltningsnivåer ikke nødvendigvis har følt seg forpliktet til det samme. Til noe annet er avtalt tas det fortsatt utgangspunkt i den rolleavklaringen som ble avtalt i 2004. Prosessen og den enkelte aktørs rolle er følgende.

Fylkesmannen (hovedansvarlig fylkesmann)

- Gir faglige råd og veiledning til både villreinnemnda og villreinutvalget gjennom hele prosessen.
- Deltar på det årlige vårmøtet.
- Deltar på villreinnemndas møte om kvotefastsetting som observatør.
- Informerer Miljødirektoratet om viktige saker og vurderinger vedrørende Hardangervidda villreinområde som direktoratet som overordnet forvaltningsorgan og klageinstans bør være kjent med.

Villreinutvalet

- Utarbeider begrunnet kvoteforslag basert på bestandsplan og øvrige relevante data (som jaktstatistikk, resultater fra tellinger, annen bestandsovervåking og forskning).
- Kvoteforslaget sendes villreinnemnda innen 1. april.

Hva slags høringsprosedyrer og medvirkning villreinutvalet ønsker å gjennomføre overfor de enkelte vald og rettighetshavere, og på hvilket tidspunkt i prosessen, er i prinsippet villreinutvalets eget ansvar. Villreinutvalet ønsker å gjennomføre følgende prosess:

- Kvoteforslaget sendes på lokal høring til alle vald sammen med innkallingen til årsmøtet / vårmøtet.
- Kvoteforslaget tas opp til diskusjon på vårmøtet.
- Etter vårmøtet, senest 1. april, vedtar villreinutvalet kvoteforslaget.

Villreinnemnda

- Deltar på vårmøtet.
- Mottar kvoteforslaget fra utvalet senest 1.april.
- Kontrollerer at utvalet sitt kvoteforslag ikke inneholder vesentlige feil eller mangler. Oppfattes kvoteforslaget fra utvalet å inneholde formelle eller faktiske feil av betydning, eller strider med mål og rammer for bestandsforvaltningen, jf driftsplanen, innkalles utvalet til møte for gjennomgang av saken.
- Vedtar årets fellingskvote fordelt på kjønn og alder i.h.t forskriftens § 28 innen 1.mai.
- Kvotevedtaket begrunnes i forhold til bestandsplanen og villreinutvalets kvoteforslag.
- Sender kvotevedtaket ut til valdene og andre aktuelle instanser.
- Behandler eventuelle klager på vedtaket så raskt som mulig etter klagefristens utløp. Dersom klagen(e) ikke gis medhold, oversendes klagen(e) til Miljødirektoratet.

Miljødirektoratet

- Mottar kopi av vedtatt fastsatte bestandsplan.
- Mottar kopi av kvoteforslag med begrunnelse fra villreinutvalet til orientering.
- Mottar kopi av villreinnemnda sine vedtak til orientering.
- Dersom det mottas klage som vurderes å kunne resultere i hel eller delvis omgjøring av villreinutvalets vedtak, innkalles representanter fra villreinutval, villreinnemnd og Fylkesmannen til drøftingsmøte før klagebehandlingen slutføres.
- Legger bestandsplanen, sammen med de uttalelser som er gitt av villreinnemnda, Fylkesmannen og Miljødirektoratet i løpet av planprosessen, seinere relevante data, og vurderinger fra et eventuelt drøftingsmøte, til grunn for klagebehandlingen.

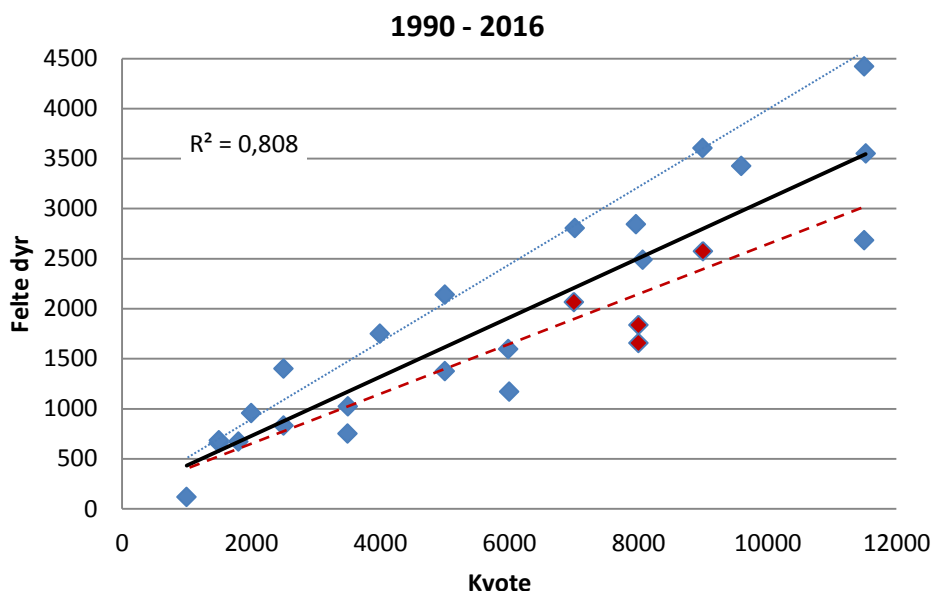
3.2 Kvoter og felling

Kvotestørrelsene har variert mye på Hardangervidda og med det antall felte dyr. Det er også stor variasjon i hva en gitt kvote vil medføre av felte dyr da fellingsprosenten kan variere. I perioden 1990 – 2002 varierte fellingsprosenten fra 21% - 56%, med et gjennomsnitt på 33%. Tilsvarende har fellingsprosenten i perioden etter 2004 variert fra 20% til 48%, med et gjennomsnitt på 32%. I perioden 2013 – 2016 har det vært normalt høye kvoter og en generelt lav felling iht. kvotestørrelse. Dette sammenliknet med «normalen» fra tidligere tider, når det gjelder sammenheng mellom kvotestørrelse og felte dyr – jf. fig. 2.

I de nevnte periodene har det vært år med reduksjonsavskyting der kvotene har vært relativt store i forhold til bestandsstørrelsen og år med bestandsoppbygging der kvotene har vært små i forhold til bestandsstørrelsen. Dette vil selvsagt virke inn fellingsprosenten. Det er imidlertid vær og vind og reinen arealbruk som gir størst utslag på utnyttelsesgraden av kvoten. De årene hvor reinen er innom store områder / alle fylker gir god felling, mens dårlig vær med mye nedbør og tåke alltid gir dårlig fellingsresultat.

Figur 2 viser at det er en klar sammenheng mellom tildelt kvote og antall felte dyr selv om større avvik kan forekomme. En fellingsprosent på mellom 20 – 30 % kan i dag betegnes som normalt ved normal kvote- og bestandsstørrelse. Dette ut fra de siste års jakt. Men på Hardangervidda vil en måtte ta høyde for at det også er ”normalt” med avvik fra normalen når det gjelder fellingsresultat. Det er spesielt årene med dårlig felling som skaper forvaltningsmessige utfordringer. Dette får den konsekvensen at bestandsstørrelsen, dvs. årlig kalvetilvekst, ikke kan være høyere enn at vi kan kompensere et dårlig uttak ett år med økt uttak påfølgende år. I perioden 1973 – 1998 ga en gitt kvote flere felte dyr enn det samme kvote har gitt i felling de siste 20 år. Denne endringen skyldes nok flere forhold, men er trolig reell.

Med en kvotestørrelse på rundt 10.000 fellingstillatelser vil vi i dag ikke kunne forvente å felle mer enn maksimalt 3.000 dyr. Dette med den arealbruk dyra har i løpet av jaktseasonen. Dette innebærer trolig et øvre tak på forvaltningsverktøyet som kvotetildelingen representerer. Dette setter rammene for hvilken bestand vi kan ha mulighet til å forvalte relativt sikkert og stabilt over tid.

Figur 2: Sammenheng mellom tildelt kvote og antall felte dyr i perioden 1990 – 2016. Den øverste tynne blå linjen viser sammenhengen mellom kvote og felling for årene 1973 – 1998. Den nederste stiplede røde linjen viser sammenhengen det synes å ha vært i perioden 2013 – 2016.

3.3 Forhold som påvirker jaktuttaket

I forrige kapittel er sammenhengen mellom kvote og jaktuttak vist. Sammen med vær- og vind som i stor grad styrer reinens områdebruk i jakta vil kvotestørrelsen ha mest å si for jaktuttaket. Andre faktorer er imidlertid også med på å påvirke fellingsresultatet. Viktig her er jegerens påvirkning av reinens trekkmuligheter og dermed områdebruk. Et forhold som de siste årene er forsøkt bedret ved utprøving av fredningssoner. Fredningssoner på rett sted, med rett utforming synes å ha ønsket effekt og bør utvikles videre og forsøkes i nye områder. Andre forhold er overgangsordninger som avgjør bruken av fellingstillatelser fra bl.a. randområdene, muligheten for transport og overnatting m.m.

Jegerne og annen infrastruktur / ferdsel påvirker reinens trekkmuligheter og dermed områdebruk i jaktperioden. GPS-merkede simler gir et godt bilde av trekkmønster og områdebruk i jakta og det klart at reinen i enkelte områder blir hindret.

Fylkesgrensa mot Hordaland er et område som i mange tilfeller synes å fungere som en sperre. Dette som følge av mange jegere vest for grensa og en topografi som forsterker jegerens mulighet for å hindre reinen i å trekke vestover. I områdene øst for fylkesgrensa er det i tillegg få jegere. I de østre områdene av vidda er det spesielt to viktige flaskehalser som reinen har vanskeligheter med å krysse i jakta. Dette er Stegarosområdet sør for Mårfjorden som virker å være enn fullstendig barriere, samt Havfoss mellom Mår og Hettefjorden hvor reinen kan krysse. Nesten hver høst står reinen å trykker mot Stegaros uten å komme videre østover. Dersom reinen hadde kunnet krysse østover i dette området ville det jevnt over gitt mye sikrere jakt på de private områdene i Tinn og Buskerud. Dersom reinen kommer øst i Nore og Uvdal kommune øker også muligheten for at den skal trekke vestover nord for Nordmannslågen og gi jakt i Eidfjord og Ullensvang. I området Havfoss krysser reinen, men for mange krysningforsøk mislykkes. Også ved Lågaros og ved Bjornvatn blir det prøvd ut fredningssoner, men effekten har så lang vært varierende. Private rettighetshavere / fjellstyrer har en stor utfordring men også et ansvar for å prøve ut ordninger som kan bidra til bedre arealbruk i løpet av jakta. Nye områder som kan være aktuelle å vurdere nærmere med tanke på fredningssoner er bl.a. «HOLA» mellom Vråsjåen og Viervatnet og krysningpunkt langs Songavassdraget.

Hardangervidda er et stort område og mange av randområdene vil de fleste år være uten rein i jakta, selv om de kan ha mye rein andre deler av året. Uten ordninger som gjør at fellingstillatelsene fra disse randområdene kan bli brukt på mer sentrale deler av villreinområdet, vil en stor del av kvoten bli ”verdiløs”. Spesielt viktig er dette i Hordaland og Buskerud der det er store randområder som ofte er helt uten rein i jakta. De sentrale områdene i disse to fylkene er hovedsakelig statsallmenning, og fjellstyrene spiller en viktig rolle med tanke på hvordan fellingstillatelsene fra randområdene kan bli benyttet. Om fjellstyrene inngår samjaksordninger med randområdene eller har ordninger der allmenningsjegerne kan ta med kort fra randområdene får stor betydning og bør avklares før kvotene vedtas. De siste årene har 15 – 25% av alle felte dyr blitt felt etter overføring til annet vald, noe som viser betydningen av muligheten til å flytte fellingstillatelser mellom vald.

I Telemark er det med ett unntak kun private eiendommer og praktiseringen med overføring av kort varierer. Flere vald er meget flinke til å slippe inn andre jegere når det er ledig plass i terrenget, mens andre vald er helt lukket. Dette ser vi gir utslag på fellingens sist i jakta da jakttrykket kan være meget lavt på tross av mye dyr. Flere vald bør her åpne sine områder for andre jegere og da spesielt mot slutten av jaktperioden og når valdets egne jegere ikke er i fjellet. Dette er spesielt viktig for å unngå dårlig felling i de år hvor reinen kun bruker en begrenset del av villreinområdet. Regulering av hvor jegerne skal jakte og antall jegere må imidlertid styres av den enkelte rettighetshaver, men mange har en jobb å gjøre med å bryte «gammel vane» med ikke å slippe inn nye jegere når det er plass.

Med de store avstandene det er på Hardangervidda er transportmulighetene helt avgjørende for å kunne lykkes med høstingen. Med store forskjeller i både eiendomsforhold, topografi, vann, veier og tradisjoner er transportmulighetene og løsningene svært forskjellig innenfor området. Hordaland og sentrale deler av Telemark er helt avhengig av lufttransport. Det er derfor viktig at tilbud om dette finnes til overkommelig kostnad og at kommunene og fylkesvise tilsynsutvalg praktiserer gjeldende regelverk slik at forholdene for egnet transport blir tilrettelagt. I Buskerud foregår det aller meste av transporten i forbindelse med villreinjakt på slepa fra Solheimstulen til Vegarhovd. Praksis rundt tildeling av løyver samt nødvendig vedlikehold av denne slepa har stor betydning for jaktutøvelsen.

Med eventuelt økte muligheter for overføring av fellingstillatelser i for eksempel siste del av jakta vil dette gi økt behov for transport og behov for smidige ordninger for tildeling av løyve / transport av jegere. Tilgang til husvære er også svært viktig for effektiv jakt. Et regelverk og en praksis som i større grad muliggjør gjenoppbygging og restaurering av gamle steinbuer for bruk ifm. jakta hadde kunne bidratt positivt, uten at det får andre uønskede effekter som helårshytter vil ha mht. ferdsel gjennom hele året.

4.0 MÅL FOR PLANPERIODEN

4.1 Overordnede langsiktige mål

- * Sikre en livskraftig villreinstamme som produserer et vedvarende høstbart overskudd.
- * Sikre villreinområdet mot unødvendig utbygging og menneskelig forstyrrelse.
- * Bevare de unike egenskaper villreinområdet/bestanden har som følge av dens størrelse.
- * Bevare og utvikle villreinen som ressurs for rettighetshaverne og bygdene rundt vidda.

4.2 Mål for arealforvaltning og arealbruk

Det er et mål at villreinen skal benytte hele villreinområdet i løpet av året og benytte størst mulig areal i løpet av jakta. Det er et mål å sikre villreinens beiteområder og trekkområder mot unødvendig menneskelig forstyrrelse. Villreinens arealbruk innenfor villreinområdet

gjennom året bør i minst mulig grad være påvirket av menneskelig ferdsel og menneskeskapt hindringer.

Det er et mål å finne løsninger for håndtering av bestandsforvaltningen i situasjoner der forskjellige villreinområder har utveksling av dyr. Påvisning av sykdommen CWD i Nordfjella villreinområde gjør at det er et mål om ikke å ha utveksling av dyr med dette villreinområdet, så lenge sykdommen ikke er påvist på Hardangervidda.

4.3 Mål for beite, kondisjon og helse

Det er et mål om å øke kvaliteten på beitene og simlenes kondisjon sett i forhold til beiteundersøkelsene i 1999 – 2003 og vinterfellingene i 1997. Reinen skal ha god tilgang til de beitene som finnes innenfor villreinområdet. Parasittbelastningen på dyra skal minimaliseres gjennom å muliggjøre variert arealbruk gjennom sommeren.

4.4 Mål for bestandsstørrelse og kalveproduksjon

Mål for bestandsstørrelse på Hardangervidda har i hovedsak variert mellom 9.000 – 12.000 dyr. Med dagens beitesituasjon er det beitemessig uproblematisk å ha en vinterbestand på denne størrelsesorden. Dette forutsetter imidlertid at tilgangen til beitene ikke reduseres gjennom økt menneskelig ferdsel og aktivitet. *Det som forvaltningsmessig setter rammene for bestandsstørrelsen er årlig kalvetilvekst og mulig jaktuttak. Dette når det er et mål om å holde en relativt stabil bestandsstørrelse over tid.*

Erfaringen fra 1990 og frem til i dag viser at det med kvoter rundt 10.000 fellingstillatelser ikke kan forventes et uttak større enn ca. 3.500 dyr. Jaktuttaket i den siste bestandsplanperioden kan indikere at denne øvre grensen er redusert ned mot 3.000 dyr (jf. kap. 3.2 og fig. 2). Følgelig må årlig tilvekst i bestanden holdes lavere enn dette for at vi skal kunne lykkes med en relativt stabil eller kontrollert bestandsforvaltning. De faktorene rundt årlig kalvetilvekst forvaltningen kan påvirke er kombinasjonen av bestandsstørrelse og simleandel. Dette betyr at det i tillegg til et mål for kalvetilvekst må settes mål for antall dyr og simleandel i bestanden.

Mål for årlig kalveproduksjon settes som hovedmål, mens mål for bestandsstørrelse og simleandel underordnes mål for kalveproduksjon. Dette da det er kalveproduksjonen som er avgjørende for hvilken mulighet vi har til å forvalte bestanden relativt stabilt og som setter rammene for årlige jakt- og næringsmuligheter. Kalveproduksjonen er også mye lettere å tallfeste gjennom tellingene enn for eksempel størrelsen på vinterbestanden. Kalvetellingene kan i stor grad gjennomføres hvert år og med mange radiomerkede simler lykkes en ofte meget godt med disse tellingene. Kontroll med årlig kalvetilvekst er et enklere og viktigere forvaltningsmessig verktøy, enn å ha eksakt kunnskap om bestandsstørrelsen.

Uansett bestandsmål vil bestandsstørrelsen variere fra år til år som følge av årlige variasjoner i jaktuttak, kalvetilvekst og dødelighet utenom jakt. Ved fastsetting av mål for kalvetilvekst og bestandsstørrelse kan det vært naturlig å angi rammer som en skal holde seg innenfor.

Mål kalvetilvekst

Mål for kalveproduksjon er mellom 2.000 – 2.500 kalv. Dette er noe lavere enn den maksimale årlige tilvekst vi kan klare å forvalte ved normalt jaktuttak. Dette for å ha mulighet til å hente inn igjen eventuelt manglende felling ett år med økte kvoter og uttak påfølgende år. Da det er normalt med årlige variasjoner i kalvetilveksten fastsettes målet som et intervall.

Bestandsstørrelse og simleandel

Når hovedmål for bestandsforvaltningen knyttes opp til kalvetilvekst blir antall dyr på vinterbeite av mindre betydning. Med det fokus som har vært og fortsatt er på

vinterbestandens størrelse settes det imidlertid også et konkret mål for vinterbestandens størrelse. Det settes et tall for maksimal bestandsstørrelse og et konkret mål for simleandel. Det er kombinasjonen av bestandsstørrelse og simleandel i bestanden som er de faktorene forvaltningen kan påvirke når det gjelder kalvetilvekst.

Mål for vinterbestand (dvs. bestand før kalving) er maks 12.000 dyr forutsatt at simleandelen holdes på rundt 40%. Det er ikke noe mål å ha en bestandsstørrelse eller årlig kalvetilvekst opp mot angitte maks-nivå.

Tabellen nedenfor angir noen kombinasjoner av bestandsstørrelse, simleandel (målt ved strukturtelling) og kalv/100su (målt ved kalvetelling) og hva dette kan forventes å gi av kalveproduksjon. Erfaringen viser imidlertid at de årlige variasjonene i kalvetilvekst kan være store, selv ved lik bestandsstørrelse og simleandel.

Bestand før kalving	simleandel	k/100su	Antall kalv
10.000	40%	0,40	1.900
10.000	40%	0,50	2.350
12.000	40%	0,40	2.300
12.000	40%	0,50	2.850

Bestandsmål:

Hovedmål: - produsere 2.000 – 2.500 kalv årlig (målt ved kalvetelling)

Delmål: - simleandelen på 40% (målt ved strukturtelling)
 - bestandsstørrelse maks 12.000 før kalving.
 - holde en mest mulig stabil bestandsstørrelse over tid.

Det er *ikke* et mål å holde bestandsstørrelse eller kalvetilvekst opp mot maks, men dette kan svinge opp mot maks..

4.5 Mål for bestandsovervåking og datainnsamling

For å kunne utøve en målrettet bestandsforvaltning er en helt avhengig av gode bestandstall. Gjennomføring av tellinger hvert år er derfor helt nødvendig og det er et mål å gjennomføre;

- minst en årlig minimumstelling på ettervinteren.
- minst en årlig kalvetelling på sommeren. Det skal etterstrebes å gjennomføre to årlige kalvettellinger dersom vær- og økonomi tillater det. Det er et mål å finne en så stor andel av kalvene som mulig på hver telling.
- en årlig strukturtelling i brunstperioden.

4.6 Mål for jegeren / økt felling

Jegeren er det viktigste forvaltningsverktøyet og det må gis gode rammebetingelser for å beholde og videreutvikle et godt jegerkorps.

- De lokale jakttradisjonene knyttet til villreinen skal bevares og utvikles.
- Det skal rekrutteres dyktige jegere som kan utøve effektiv og forsvarlig jakt.
- Jegeren skal ha mulighet til nødvendig transport- og overnatting.
- Jegeren bør ha en størst mulig grad av frihetsfølelse og naturopplevelse under jakten, uten at dette forhindrer nødvendig styring og organisering av jakta.
- Jegeren bør ha mulighet til å reise til områder med dyr dersom det er plass til flere jegere.
- Reinens trekkmulighet i jakta bør ikke hindres av jegerne.

4.7 Mål for næringsutvikling

Bevaring, høsting og forvaltning av villreinen og dens leveområdet forutsetter at rettighetshavere og fjellstyrer kan nytte villreinen i næringssammenheng og ha en positiv nytte av den ressursen.

- Den næringsmessige betydningen av villreinen må utvikles videre, samtidig som det må skapes en felles forvaltning og bevaring av villreintradisjonene i bygdene rundt vidda. Næringsaspektet skal ikke gå på bekostning av en forsvarlig forvaltning.
- Få til en mest mulig rettferdig fordeling mellom rettighetshaverne i de ulike delene av villreinområdet, når det gjelder mulighetene for inntekter og utnyttelse av tildelte fellingstillatelser.

4.8 Mål for lokal forvaltning

Det skal være lokal forvaltning av villreinbestanden og dens leveområder. Lokalt forankrede forvaltningssystem må prioriteres og gis gode rammebetingelser for å kunne utføre sitt arbeid. Lokale forvaltningsnivåer skal etterstrebe å ”dra i samme retning”.

Det må være god dialog mellom villreinutval, Hardangervidda grunneigarsamskipnad og Fjellstyrene på Hardangervidda. Videre er det et mål om god dialog og felles virkelighetsforståelse / kunnskapsgrunnlag mellom villreinutvalet og villreinnemnda, samt de øvrige offentlige forvaltningsorganene.

5.0 TILTAK I PLANPERIODEN

5.1 Tiltak – arealforvaltning og arealbruk

Hardangervidda villreinutval kan engasjere og uttale seg i større plansaker og saker av prinsipiell karakter, men da i samråd med moderorganisasjonene. Utvalet skal normalt ikke engasjere seg i mindre enkeltsaker som naturlig ligger under villreinnemnda sitt arbeid. Areal spørsmål er også primært et anliggende som håndteres av HG og SFH.

Villreinutvalet bør bidra til fokus på forhold som kan påvirke villreinens arealbruk og tilgang til beiteressursene negativt. Villreinutvalet skal være en pådriver for å fremskaffe objektiv kunnskap om ferdselen på Hardangervidda. Ferdsel innenfor villreinområdet bør kanaliseres til steder / tid på året slik at påvirkningen på reinens arealbruk blir minst mulig. Eksisterende sti- og løypenett bør gjennomgås med tanke på å vurdere eventuell konflikt i forhold til villreinens arealbruk / tilgang på beite. Dette kan være spesielle ruter eller flaskehalser, som for eksempel:

Merket løype / sti Haukelisæter – Hellevassbu – Litlos
Merket løype / sti Mårbu – Lågaros (krysningspunkt ved Havfoss)
Krysningspunkt / trekkmulighet ved Stegaros.

Organiserte turer og arrangement kan også være forhold villreinutvalet kan engasjere seg i dersom dette betraktes å ha negativ innvirkning på reinen.

Nye turisthytter og merkede vinter- eller sommerløyper bør ikke etableres uten at det eventuelt er en del av omlegging / stenging av eksisterende hytter / løyper for å redusere eventuell konflikt med villrein.

Jegernes innvirkning på reinens trekkmuligheter og dermed områdebruk i jakta er et forhold villreinutvalet skal engasjere seg i og være i dialog med aktuelle rettighetshavere og

fjellstyrer. Fredningssoner på rett sted, med rett utforming vurderes å ha effekt og bør utvikles videre der dette er forsøkt med hell, samt utprøves i nye områder.

Det bør utarbeides retningslinjer og rammer for hvordan inn-/utvandring av villrein mellom villreinområdene skal håndteres. Spesielt viktig er dette når inn-/utvandring mellom villreinområdene er sesongmessig og ikke permanent. Forekomst av sykdommen CWD i Nordfjella tilsier at en aktivt bør hindre utveksling av dyr mellom Hardangervidda og Nordfjella så lenge CWD ikke er påvist på Hardangervidda. Det bør vurderes tiltak som fysiske sperrer, aktiv jaging, utskyting av dyr mellom rv. 7 og Bergensbanen for opprettelse av buffersone mm.

5.2 Tiltak – beite, kondisjon og helse

Overvåking av beitesituasjonen / lavmatta bør inn som en del av NINA sitt overvåkingsprogram. Hvert 10. år bør det gjennomføres målinger av lavdekkets høyde og dekningsgrad på de ulike delene av villreinområdet – jf. NINA sine beiteundersøkelser i perioden 1999 – 2003 (fjernmåling – LANDSAT). Det er nå 15 år siden dette ble gjennomført og med tanke på bestandssituasjonen siden 2003 og frem til i dag bør det så raskt som mulig gjennomføres en ny sammenliknbar undersøkelse.

De sikreste tall på dyrenes kondisjonsutvikling har vi fått gjennom vinterfelling av simler. Vinterfelling ble sist gjennomført i 1997, og etter en periode med lav bestandsstørrelse bør tilsvarende prøver samles inn på nytt. Antall dyr og intervall mellom uttak kan tilpasses andre undersøkelser. Beiteundersøkelser og vinterfelling bør om mulig gjennomføres i samme tidsperiode.

Det er ingen systematisk innsamling eller samkjøring av datainnsamling / forskning når det gjelder dyrenes helse og kondisjon. Det er kun kjeveinnsamlingen som gjennomføres årlig. Innsamlingen på Hardangervidda har imidlertid vært svært dårlig, selv om antall innleverte kjever har økt noe de siste årene. Dette gjør datagrunnlaget usikkert mht. å måle eventuelle endringer. Jevnlige undersøkelser av parasittbelastningen som forekomsten av brems og hjernemark bør gjennomføres som en del av overvåkingsprogrammet. Forvaltningen må også få tilgang til innsamlede data.

Med oppdagelsen av CWD i Nordfjella vil det trolig bli etablert et overvåkings- og prøvetakingsopplegg også på Hardangervidda. Uttak av dyr for CWD-prøver må koordineres med innsamling av andre relevante data. Dette for oppfølging av tidligere undersøkelser. Felte dyr bør så langt det er praktisk mulig utnyttes best mulig for innsamling av flest mulig data.

Med CWD påvist i Nordfjella, men ikke på Hardangervidda, må det iverksettes passive og aktive tiltak for å hindre utveksling av dyr og smitte mellom disse villreinområdene. Tiltak for å bedre og øke villreins arealbruken innenfor Hardangervidda villreinområde er trolig et svært viktig tiltak for å fremme dyras kondisjon og helsetilstand. Dette arbeidet bør prioriteres i årene som kommer.

5.3 Tiltak - bestandsstørrelse og kalveproduksjon

For å kunne lykkes med bestandsforvaltningen må kvotene til enhver tid fastsettes i henhold til bestandsmål, bestandsvurdering og erfaringstall. Noen flerårig avskytingsplan er ikke hensiktsmessig. Nedenfor er det gitt noen rammer for kvotefastsettingen ved ulike situasjoner.

Usikre bestandstall

Dersom det skulle oppstå en situasjon med stor usikkerhet omkring bestandstallene og mistanke om at bestandsmålene er overskredet skal bremsene settes på. Det må da fastsettes kvoter som med stor sannsynlighet vil gi en uendret eller redusert bestandsstørrelse / tilvekst.

Dette i påvente av nye tellinger og sikrere bestandsvurderinger. Det motsatte kan gjøres dersom det er god grunn til å anta at en ligger uforholdsmessig lavt i forhold til de ulike bestandsmål.

Kvotestørrelse når bestandsmålet er nådd

I en situasjon der en ligger opp mot maks eller har overskredet bestandsmålene skal det fastsettes en kvote som med stor sannsynlighet vil gi en redusert kalvetilvekst.

Dynamisk kvotefastsetting

Villreinbestanden og villreinforvaltningen på Hardangervidda vil alltid være et ustabil system på grunn av årlige variasjoner og usikkerhet knyttet til kalvetilvekst, jaktuttak og stammestørrelse m.m. Forvaltningen må derfor snu seg i takt med årlige variasjoner i netto tilvekst og iverksette nødvendige tiltak før det oppstår «problemer». Erfaringen viser at det ikke er mulig å forvalte et ustabil system med et stabilt og konservativ kvotesystem som alltid er på etterskudd enten bestanden går opp eller ned. Rammene for jakta bør i størst mulig grad være forutsigbare og kjent i forkant av kvotefastsettingen, slik at jaktuttaket i hovedsak styres av kvotestørrelsen samt dyras bevegelser i løpet av jakta.

Forvaltningen må godta et system med relativt store årlige variasjoner i kvotestørrelsen. Ett år vil kvoten settes til for eksempel 2.000 dyr for så i neste år å bli 7.000 dyr og 5.000 dyr det tredje året osv. Slike relativt store sprang i kvoten opp og ned vil være et sunnhetstegn og ikke et tegn på en forvaltning ute av kontroll. Et ustabil system krever fleksible forvaltningsopplegg. Dersom det ett år blir felt for mye må dette kunne tas inn igjen neste år, på samme måte som ett år med for lavt uttak må kompenseres med dertil høyere uttak påfølgende år.

5.4 Tiltak - bestandsovervåking og datainnsamling

Kalve- og strukturtelling er en del av NINA sitt overvåkingsprogram og skal gjennomføres hvert år. Det bør etterstrebes å gjennomføre to årlige kalvetellinger og det bør på hver telling forsøkes å finne alle kalver. Villreinutvalet skal samarbeide med NINA for best mulig gjennomføring av disse tellingene. Utvalet skal skaffe kvalifisert mannskap og bistå NINA med gjennomføring av årlige tellinger. Villreinutvalet skal forsøke å gjennomføre årlige minimumstallinger i februar – april.

Villreinutvalet skal kurse mannskap og hele tiden forsøke å forbedre tellemetodikken. Data fra tellingene skal publiseres og gjøres lett tilgjengelig.

Villreinutvalet skal om ønskelig bistå NINA med mannskap i felt for å få gjennomført regelmessige beiteundersøkelser, felling av dyr til vitenskapelige formål, merking ol.

5.5 Tiltak – jegeren / økt felling

Jegeren er den utøvende aktør i forvaltningen og et dyktig jegerkorps som har nødvendige rammer for å utøve en effektiv jakt er nødvendig for å nå bestandsmålene.

- Fredningssoner som kan bedre villreinens trekkmonster / arealbruk i jakta må prøves ut. Slike tiltak kan være upopulært hos de jegerne / områdene som berøres direkte, men vil trolig være positivt for flertallet av jegere og bidra til bedre felling.
- Det må på plass gode samjaksordninger og fleksible overføringsmuligheter i jakta. Det bør ikke skje at store områder (vald) med dyr ligger uten nok jegere i lengre perioder. Alle vald bør slippe inn jegere dersom det er plass.

- Ved fleksible og situasjonstilpassede overgangsmuligheter må det finnes fleksible muligheter for transport. Praksis omkring løyve til transport i nasjonalparken må takle situasjonsbestemte overføringer i jakta.
- Regelverk og oppsynsvirksomhet bør i størst mulig grad ivaretar jegerens frihetsfølelse under jakta og muliggjøre en effektiv jakt, samtidig som nødvendig kontroll kan gjennomføres. Offentlige og privatrettslige regler bør være så enkle som mulig og fokus bør være på human jaktutøvelse.
- Rekruttering av nye og unge jegere må prioriteres av private rettighetshavere og fjellstyrer. Det må tilrettelegges gjennom både prisnivå og tilgang. Uten rekruttering av nye dyktige jegere vil forvaltningen av bestanden bli umulig å gjennomføre
- Jegerne bør få nødvendig informasjon gjennom en årlig infofolder som deles ut sammen med kontrollkortene.
- Eventuelt utvidelse av jakttiden i forkant eller etterkant bør vurderes.

5.6 Tiltak - næringsutvikling

Salg av villreinjakt er en viktig inntektskilde for rettighetshaverne / fjellstyrene. Ulik mulighet for jakt på de enkelte områdene varierer sterkt. Overføringsordninger og samjakt vil i tillegg til bedret felling bidra til en jevnere mulighet for inntjening for alle. Gjennom korrekt informasjon skal det skapes realistiske forventninger omkring jakta og området. Prisnivå må samsvare med reelle muligheter for felling, enten på opprinnelig vald eller som følge av overføringsmuligheter.

Samjakt / innpass for utenforstående jegere kan kollidere med utleie av eksklusiv jakt. Det må imidlertid finnes løsninger der forvaltningens ansvar for felling av nok dyr kan kombineres med eksklusiv jaktutleie. Spesielt bør en se på mulighetene til å slippe inn nye jegere i siste halvdel av jakta når jegertettheten normalt er lav og i perioder der ”egne jegere” ikke er i fjellet. God utnyttelse av egne fellingstillatelser på eget vald er ikke god nok forvaltning av en felles bestand som i jakta kun bruker en liten del av villreinområdet. Utleieform og priser må fastsettes slik at det ikke er til vesentlig hinder for en effektiv beskatning, for eksempel gjennom streng oppdeling av kvoten i tid og rom.

5.7 Tiltak - lokal forvaltning

Villreinutvalet skal ha et fast sekretariat og det skal være løpende god kontakt mellom villreinutvalet og moderorganisasjonene Hardangervidda Grunneigarsamskipnad og Fjellstyrene på Hardangervidda AS. Villreinnemnda og villreinutvalet må ha jevnlig dialog og kontakt.

Villreinutvalet skal arrangere fellesmøter vår- og høst som faste møtepunkter for drøfting og informasjonsutveksling. Villreinutvalet skal sørge for god informasjon og dialog med rettighetshaverne / fjellstyrene når det gjelder villreinformasjonen og forhold som er av betydning for forvaltningen av villreinen. Gjennom dialog og god informasjonsflyt skal det skapes felles forståelse og lojalitet til vedtatte mål og rammer for forvaltningen.